

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΧΝΗΣ

& ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ
Αριθ. 2237 Μητρώου Πολιτιστικών Φορέων του Υπουργείου Πολιτισμού & Αθλητισμού

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

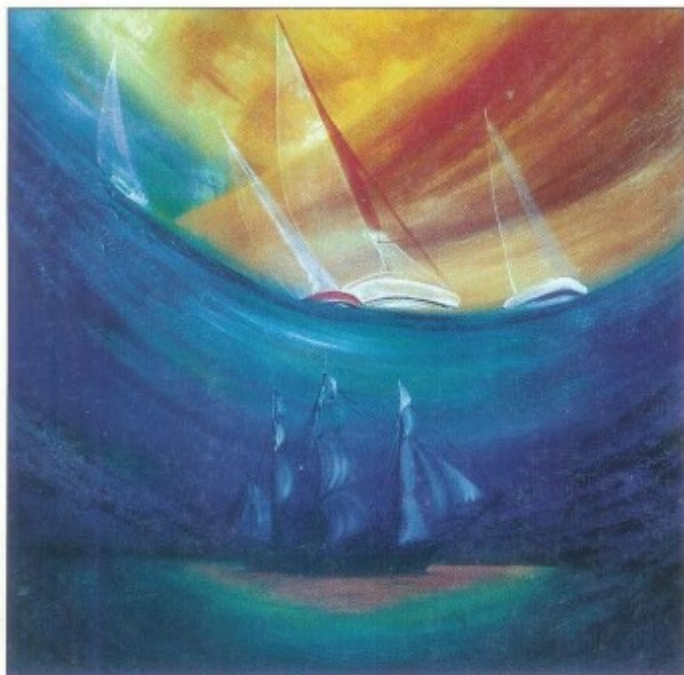
ΑΓΓΟΡΣΤΟΣ Ν. ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΣ

**Η ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ
ΤΩΝ ΕΜΠΕΙΡΙΚΩΝ**

**ΡΙΖΕΣ ΔΡΑΣΗ
ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΔΙΑΚΡΙΘΕΝΤΩΝ
ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΟ ΔΕΝΔΡΟ
1765 - 1981**

ΜΕΡΗ Α' — Β'

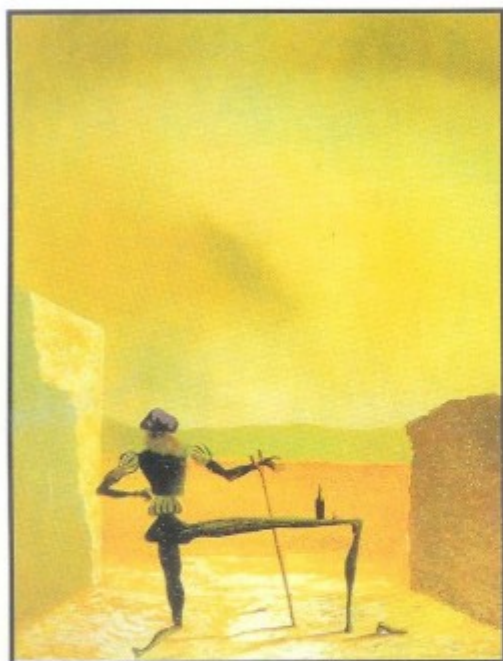
ΑΘΗΝΑΙ 1983

Η ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΕΥΑ ΔΙΒΑΡΗ * ΟΜΠΡΕΛΑ 20 ΧΡΟΝΙΑ

Νάνος Βαλαωρίτης * Αντρέας Παγουλάτος * Ερατοσθένης Καψωμένος
Γιώργος Κεχαγιόγλου * Ρένα Ζαμάρου * Ιωάννα Κωνσταντουλάκη - Χάντζου
Ελισάβετ Αρσενίου * Έφη Ρέντζου * Άρης Μαραγκόπουλος
Σάββας Μιχαήλ * Μάριος Μπέγζος * Νικήτας Παρίσης * Σέφης Αναστασάκος
Διονύσης Στεργιούλας * Γ. Β. Δάβος * Ηρώ Τσαρνά - Κόχυλα * Θανάσης Τζαβάρας
Πέτρος Χαρτοκόλλης * Αφροδίτη Παπαϊωάννου * Ναταλία Μελά * Σωτήρης Τριβιζάς
Ελένη Καρασαββίδου * Νικάνωρ Κάμπος * Γιώργος Καραντώνης
Καίτη Καπουάνο * Τίτσα Διαμαντοπούλου * Γεράσιμος Ρηγάτος
Μ. Πράτσιας * Δέσποινα Καλή * Γεράσιμος Αποστολάτος
Μάκης Αποστολάτος * Μπία Παπαδοπούλου * Αθηνά Σχινά * Κ. Τζώρτζης

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΝ ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟ

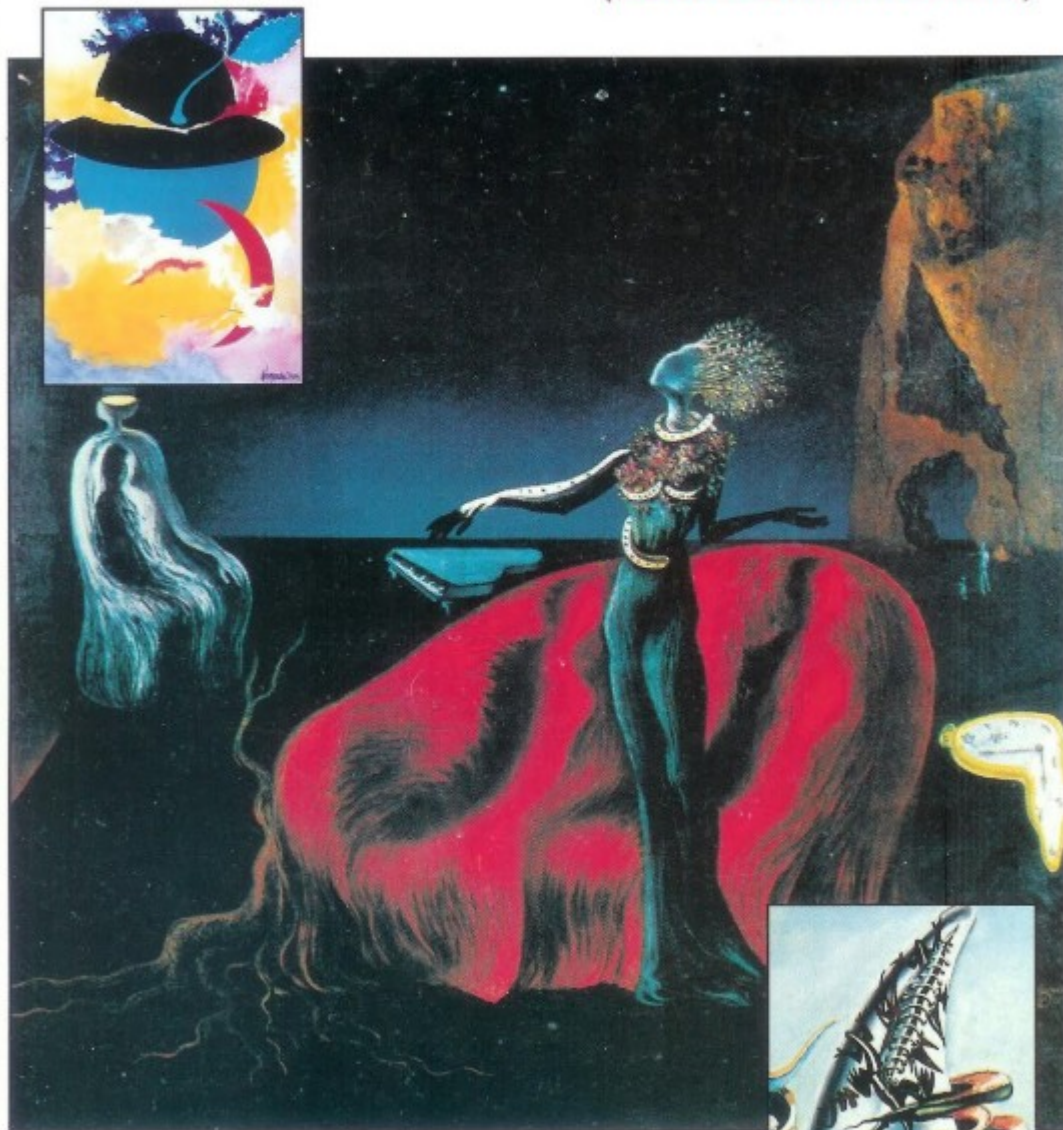

Αντρέ Μπρετόν * Νικόλαος Κάλας * Νάνος Βαλαωρίτης
Πωλ Ελυάρ * Ρομπέρ Ντεσνός * Αντρέας Παγουλάτος
Ζεράρ ντε Κορτάνζ * Σαράν Αλεξαντριάν

Ελισάβετ Αρσενίου * Δημήτρης Ι. Καραμβάλης * Διονύσης Στεργιούλας
Κατερίνα Τσιτσεκλή * Κώστας Σταθόπουλος
Μάκης Χρυσστομίδης * Μαρίνα Σπανάκη * Ζωή Ζαφειροπούλου

Ε. Καρασαββίδου * Μ. Αποστολάτος * Μ. Πράτσικας
Τ. Διαμαντοπούλου * Δ. Μαρκάτου * Ν. Κάμπος * Μ. Βαλλιάνου

αφιερωμα
σουρεαλισμός:
80 χρόνια
από το πρώτο μανιφέστο
(manifeste du surréalisme)

Α. ΚΟΡΑΗΣ:
ΜΙΚΡΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΜΕΓΑΛΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ : ΑΠΟ ΤΟΝ 10 ΑΙΩΝΑ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ / ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ

<https://catalogue.nlg.gr/cgi-bin/koha/opac->

[detail.pl?biblionumber=602188&query_desc=%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%AC%CE%BB%CE%B7%20%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CF%85%CE%BA%CE%BB%CE%BF%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CE%B9%CE%B1%20%CE%BD%CE%B5%CE%BF%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82%20%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CF%84%CE%B5%CF%87%CE%BD%CE%AF%CE%B1%CF%82](https://catalogue.nlg.gr/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=602188&query_desc=%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%AC%CE%BB%CE%B7%20%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CF%85%CE%BA%CE%BB%CE%BF%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CE%B9%CE%B1%20%CE%BD%CE%B5%CE%BF%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82%20%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CF%84%CE%B5%CF%87%CE%BD%CE%AF%CE%B1%CF%82)

Εμπειρικός Ανδρέας· ποιητής. Γεννήθηκε στη Βραΐλα της Ρουμανίας το 1901. Στα γράμματα εμφανίσθηκε το 1935 με την συλλογή «Υψικάμινος». Το 1945 τύπωσε την συλλογή «Ενδοχώρα». Με την «υψικάμινο» του Α. Εμπειρικού εισέβαλε ο υπερρεαλισμός στην Ελλάδα. Η ασυναρτησία της αυτόματης γραφής οδηγώντας τον λόγο σε πλήρη διάλυση και εκμηδενίζοντας κάθε ρεαλιστικό στοιχείο προσφέρει με την ποίηση του Εμπειρικού ένα απλό παράδειγμα υπερρεαλισμού στη γλώσσα μας. Η «Υψικάμινος» είναι η αποθέωση της άρνησης της κοινής λογικής και σαν πειραματισμός στον ποιητικό μας χώρο θα παραμείνει στη γραμματολογία μας ένα ορόσημο ακόμα και για όσους αντιμετωπίζουν τον υπερρεαλισμό με δυσπιστία. Την ιδιότητα άλλωστε του τέλειου, του κλασικού, την δίδει ο Χρόνος και ο υπερρεαλισμός είδε στις ημέρες μας μια σύντομη άνθηση για να ξεπεραστεί ευθύς και ν' απομείνουν μόνο τα θετικά του στοιχεία. Το γεγονός το διαπιστώνουμε και στην ίδια την εξελικτική πορεία του Εμπειρικού. Η «Ενδοχώρα» είναι οπωσδήποτε μια υποχώρηση στον τομέα των αισθητικών αντιλήψεων που εμπνεύσανε την «Υψικάμινο». Υπάρχει σ' αυτήν μια κατάφαση, ότι η «Υψικάμινος» είναι μια εμφαντική άρνηση. Η πρώτη του συλλογή είναι απόρροια μια υπερρεαλιστικής ορθοδοξίας, η δεύτερη καρπός ενός συμβιβασμού. Η «Ενδοχώρα» είναι μια αισθησιακή, θα λέγαμε, ποιητική συλλογή, όπου ο άκρατος διονυσιασμός στη λυρική του αποθέωση συζεύγνει αρμονικά τον Μπρετόν και τον Φρόυντ. Ο έρωτας, κυρίαρχος στην σεξουαλική του ολοκλήρωση, αδέσμευτος από κανόνες και περιορισμούς ηθικής, τον εμπνέει, προσδίδοντας παλμό και ιδιαίτερο τόνο στην ποίησή του. Ο Εμπειρικός πιστεύει στη σωτηρία του κόσμου δια μέσου του έ-

ρωτα, ο πανερωτισμός θα δημιουργήσει, όπως διακηρύττει σε ένα του ποίημα, έναν καλύτερο κόσμο. Ο μελετητής του Γ. Θέμελης, παρατηρεί: «Είναι κι αυτό μια λύση, που μπορεί, αν θέλεις, να την αρνιέσαι σαν θέση, να την δέχεσαι σαν ποίηση». Πραγματικά, η «λύση» αυτή προσθέτει στην ποίησή του μια ιδιαίτερη ουσία που της προσδίδει χαρακτηριστήρα συμβόλου. Του συμβόλου της Ομορφιάς, σαν μέσο λυτρωτικό σωτηρίας.

Υπάρχει στην ποίηση του Εμπειρικού συνέπεια αισθητική και προσωπική στάση απέναντι στα μεγάλα προβλήματα, υπάρχει μια θέαση του κόσμου που ρίχνει λίγο φως στο σκοτάδι όπου η ψυχή μας βασανίζεται προσμένοντας τη λύτρωση. Η αληθινή ποίηση ξεπερνά πάντοτε την γενετική της αφετηρία για να αναχτεί στο ύψος μιας λυτρωτικής προσδοκίας αιενίζοντας προς το μέλλον. Και η ποίηση του Εμπειρικού και με την αρχέγονη ερωτική της ορμή που παίρνει υφή λυρικού οράματος είναι αναμφισβήτητα αληθινή, μια ποίηση που αναγκαστικά απευθύνεται στους λίγους, αλλά γνήσια πάντοτε. Ο ποιητής είναι άλλωστε πάντοτε ο καθοδηγητής των πολλών, ο «βοσκός» που δέχεται την «μάστιγα του ανέμου» δείχνοντας το δρόμο για την πρόοδο, ιχνηλατώντας θριάμβους και δρέποντας «τους γυμνούς καρπούς των κορασίδων», «πρώτος αυτός και πίσω του το πλήθος».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πέτρου Σ. Σπανδωνίδη: Η νεώτερη ποίηση στην Ελλάδα, Ίκαρος, 1955, σελ. 66, Γ. Θέμελη: Η νεώτερη ποίησή μας, Φέξης, σσ. 71-75. Παγκόσμιον Λεξικόν επιστήμης – τέχνης – φιλοσοφίας, τόμ. Γ' σσ. 1193-1194.

I.M.X.

<https://search.lib.auth.gr/Record/86005/TOC>

**Έμπειρικός
Άνδρέας
(1901—1975)**

Άπο τούς πρώτους και σημαντικώτερους εκπρόσωπους τοῦ συρρεαλισμοῦ στήν Ἑλλάδα, ὁ Ἄνδρ. Ἐμπειρικός γεννήθηκε στή Μπραίλα τῆς Ρουμανίας ἡ καταγωγή του ὅμως εἶναι ἀπό τήν Ἄνδρο. Ἐζησε πολλά χρόνια στήν Ἀγγλία καί στή Γαλλία σπουδάζοντας φιλοσοφία καί ψυχανάλυση καί παρακολουθώντας τή λογοτεχνία τῆς Εὐρώπης. Στά Γράμματα ἐμφανίστηκε πολὺ νέος, τὸ 1935, μὲ τὴν ποιητικὴ συλλογὴ «Ψυχάμινο» καὶ ἦταν ὁ πρῶτος μαζί μὲ τὸν Ἐγγονόπουλο (βλ. λ. καὶ σχετικὰ μὲ τὸ συρρεαλισμὸ) ποὺ δέχθηκαν τὸν συρρεαλισμὸ σὰν μέθοδο ποιητικῆς τους ἔκφρασης. Ὁ Ἐμπειρικός ἔμεινε μάλιστα τελικὰ ὁ μόνος ποὺ «ὑπηρετεῖ» αὐτὴ τὴ σχολή, στήν Ποίηση, μέχρι τίς μέρες μας. Στὰ 1945 ἐξέδωσε τὸ δεύτερο ποιητικὸ βιβλίο του μὲ τίτλο «Ἐνδοχώρα», συνεχίζοντας τὴ συρρεαλιστικὴ του καταβολή, μὰ διατηρώντας τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα ποὺ ἀνθεξάν στὸν Χρόνο, καὶ κάνοντας κατὰ κάποιον τρόπο ἕνα συμβιβασμὸ ἀπέναντι στίς ἀπόλυτες ἀπόψεις του. Ἐδῶ, στὸ δεύτερο αὐτὸ βιβλίο, βλέπουμε νὰ κυριαρχεῖ καὶ ἕν' ἄλλο στοιχεῖο, μαζί μὲ τὸ Παράλογο τοῦ συρρεαλισμοῦ. Εἶναι οἱ φροϋδικές, ψυχαναλυτικὲς θεωρίες, ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ εἰσβάλλουν στὸν ἑλληνικὸ ποιητικὸ χῶρο. Ἕνας πανερωτισμὸς ποὺ προβάλλεται σὰν θεωρία παγκόσμια καὶ σὰν λυτρωτικὸ στοιχεῖο τοῦ κόσμου. τόσο ποὺ ἕνας ἀπ' τοὺς μελετητὲς τοῦ ἔργου τοῦ Ἐμπειρικοῦ, ὁ Γ. Θέμελης, θὰ πῇ: «Εἶναι καὶ αὐτὸ (δηλαδὴ ὁ πανερωτισμὸς σὰν παγκόσμια θεωρία) μιὰ λύση, ποὺ μπορεῖ, ἂν θέλεις, νὰ τὴν ἀρνήσῃ σὰν θέση, νὰ τὴν δέχῃ σὰν ποίηση». Βέβαια, τούτῃ ἡ ἀποφθεγματικὴ διατύπωση εἶναι ἀρκετὰ ἀμφισβητήσιμη, γιατί θὰ ἦταν σὰ νὰ λέγαμε ὅτι μπορούμε νὰ ἀρνηθοῦμε τὸ Νιτσεΐσμὸ καὶ ν' ἀποθανυμάζουμε τὴ μετρικὴ καὶ τὴν ὁμορφὴ ἐπιλογὴ λέξεων στὰ ποιήματα τοῦ Νίτσε. Μιὰ κριτικὴ γιὰ τὸ ἔργο του θάταν αὐτὴ: Ὁ Ἐμπειρικός εἶναι ὁ ποιητὴς παρηκμασμένων καταστάσεων, μιᾶς κοινωνίας ποὺ ἔχει κιόλας γκρεμιστῇ. Στὸν πνευματικὸ χῶρο ἡ παρουσία του ἐμφανίζει μεγάλα κενά. Δέκα χρόνια διάστημα ἀπὸ τὴν «Ψυχάμινο» μέχρι τὴν «Ἐνδοχώρα», καὶ δεκαπέντε ἀπὸ τὴν «Ἐνδοχώρα», μέχρι τὰ «Γραπτὰ ἢ Προσωπικὴ Μυθολογία», ποὺ ἐκδίδονται στὰ 1960. Ἀπὸ τότε σιωπὴ μὲ σποραδικὲς ἐμφανίσεις σὲ λογοτεχνικὰ περιοδικὰ. Ἡ ποίηση τοῦ Ἐμπειρικοῦ καταλήγει πολλὰς φορὲς σὲ μιὰ σαρκαστικὴ εἰρωνία τῶν ἐγκοσμίων καὶ σὲ ἀντιμετώπιση τῆς ζωῆς κάτω ἀπὸ τίς ὀπτικὲς γωνίες τῆς ἀντίληψής του περὶ «πανερωτισμοῦ».

τεράστια κενὰ στήν παρουσία του στὸν πνευματικὸ χῶρο. Δέκα χρόνια διάστημα ἀπὸ τὴν «Ψυχάμινο» μέχρι τὴν «Ἐνδοχώρα», καὶ δεκαπέντε ἀπὸ τὴν «Ἐνδοχώρα» μέχρι τὰ «Γραπτὰ ἢ Προσωπικὴ Μυθολογία», ποὺ ἐκδίδονται στὰ 1960. Ἀπὸ τότε, σιωπὴ, μὲ σποραδικὲς ἐμφανίσεις σὲ λογοτεχνικὰ περιοδικὰ.

Τελικὰ, ἡ ποίηση τοῦ Ἐμπειρικοῦ καταλήγει σὲ μιὰ σαρκαστικὴ εἰρωνεία τῶν ἐγκοσμίων καὶ σὲ ἀντιμετώπιση τῆς ζωῆς κάτω ἀπὸ ὀπτικὲς γωνίες ποὺ ἐξυπηρετοῦν τὴν ἀντίληψή του περὶ πανερωτισμοῦ.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΩΣΤΕΛΕΝΟΣ

https://catalogue.nlg.gr/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=107896&query_desc=%CE%9B%CE%AF%CE%BD%CE%BF%CF%82%20%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%AF%CF%84%CE%B7%CF%82

ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΝΕΩΤΕΡΟΙ

Τὸ 1935 (τὴ χρονιά τοῦ *Μυθιστορήματος* τοῦ Σεφέρη, ἀλλὰ —περίεργη σύμπτωση— καὶ τῆς τελευταίας ποιητικῆς συλλογῆς τοῦ Παλαμᾶ) κυκλοφοροῦσε στὴν Ἀθήνα σὲ μιὰ καλαίσθητη ἐκδοσὴ ἓνα περίεργο φυλλάδιο: «Ἀνδρέα Ἑμπειρίκου Ὑψικάμινος». Τὸ περιεχόμενό του δὲν ἔμοιαζε μὲ κανένα ἀπὸ τὰ καθιερωμένα εἶδη τοῦ ἐντεχνου λόγου, ἀλλὰ οὔτε καὶ μὲ κανένα εἶδος λόγου —μὲ κανένα εἶδος λογικῆς. Κάτω ἀπὸ τίτλους παράδοξους ὅπως «Αἰ δονήσεις τοῦ λαιμοδέτου» ἢ «Παρουσία ἀγγέλων ἐντὸς ἀτμομηχανῆς», ὁ ἀναγνώστης διάβαζε φράσεις ἀπὸ τὶς ὁποῖες δὲν ἔβγαζε νόημα λογικό. Ἡ ἀντίδραση τοῦ κοινοῦ κλιμακωνόταν ἀπὸ τὴν ἐκπληξή ὡς τὴν κοροϊδία καὶ τὴν ἀγανάκτηση, ἐνῶ ἐλάχιστοι ἦταν οἱ «μυημένοι» ποὺ μποροῦσαν κάτι νὰ «καταλάβουν». Ὡς μόνη κατατόπιση ὁ συγγραφέας εἶχε τοποθετήσῃ στὴν προμετωπίδα ἓνα ἀπόσπασμα τοῦ André Breton ποὺ μιλοῦσε γιὰ τὴν «*voix surréaliste*». Ἔτσι, ἔντεκα χρόνια μετὰ τὸ πρῶτο μαυιφέστο τοῦ A. Breton καὶ πέντε μόλις μετὰ τὸ δεύτερο, καὶ σχεδὸν σύγχρονα μὲ μιὰ ἔξαρση τοῦ κινήματος στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἀμερική, ἡ σχολὴ τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ ἔκανε μὲ τὴν Ὑψικάμινο τὴν πρώτη της ἐμφάνιση στὴν Ἑλλάδα —ὅπως μὲ τὸν Ὀδοιπόρο εἶχε κάνει τὴν πρώτη του ἐμφάνιση ὁ ρομαντισμὸς καὶ μὲ τοὺς Στίχους τοῦ Καμπᾶ ὁ παρνασσισμὸς. Τὸ καινούριο μήνυμα ποὺ ἔφερναν τὰ ἀκατάληπτα στὸν μέσο ἀναγνώστη τοῦ 1935 καὶ ἀσυνάρτητα κείμενα τῆς Ὑψικαμίνο, ἔμελλε ὥστόσο, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα, νὰ ἐπηρεάσῃ ὅλη τὴν κατοπινὴ ποιητικὴ παραγωγὴ —ἀκόμα καὶ στὴν περίπτωση ποὺ χρειάστηκε αὐτὴ νὰ τὸ ξεπεράσῃ.

Ἄν θέλαμε νὰ εἴμαστε δίκαιοι στὶς ληξιαρχικὲς μας διαπιστώσεις, πρέπει νὰ ποῦμε πῶς μιὰ πρώτη δοκιμὴ νὰ εἰσαχθοῦν στὴ νεοελληνικὴ ποίηση τὰ πέρα ἀπὸ τὴν «*poésie pure*» ξεσπάσματα τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀναζητήσεων, εἶναι μιὰ ποιητικὴ

συλλογή ενός Έλληνοαμερικανοῦ ἐγκατεστημένου στὸ Παρίσι, τοῦ Θ. Ντόρρου, μὲ τὸν ἐξεζητημένο τίτλο *Στοῦ γλυτωμοῦ τὸ χάζι* (1930), καθὼς καὶ τὰ *Ποιήματα* (1933) τοῦ Νικήτα Ράντου (ψευδώνυμο τοῦ Νίκου Καλαμάρη — ποὺ κι αὐτὸς ζοῦσε στὸ ἐξωτερικό), μὲ ἐπιδράσεις ἀπὸ τὸ φουτουρισμό, ἀλλὰ καὶ περισσότερο σαφεῖς ἀπὸ τὸν ὑπερρεαλισμό. Καὶ οἱ δύο συλλογές ἔμειναν ὅμως ἐντελῶς στὸ περιθώριο καὶ δὲν εἶχαν καμιά ἐπίδραση.

Τὰ ποιήματα τῆς *Ύψικαμίνου* εἰσήγαν τὸν ὑπερρεαλισμὸ γνήσιο καὶ καθαρόαιμο. Ἀκολουθώντας τὶς μεθόδους τοῦ κινήματος ὁ ποιητὴς χρησιμοποιοῦσε τὴν «αὐτόματη γραφή» καὶ ἀποδέσμευε ἔτσι ἀπὸ τοὺς χώρους τοῦ ὑποσυνείδητου ἓναν πλοῦτο ἀπὸ εἰκόνες, χωρὶς βέβαια λογικὸ εἶρμό, ἀλλὰ μὲ τὴ γοητεία μιᾶς καινούριας ὑπερ-πραγματικῆς (ὑπερρεαλιστικῆς) αἴσθησης. Τὰ κομμάτια τῆς συλλογῆς ἦταν γραμμένα σὲ πεζό (ἢ ἀποδεσμευμένη αὐτὴ ροὴ τοῦ λόγου δύσκολα ἔμπαινε σὲ μέτρα καὶ σὲ ρυθμό), μὲ ἄφθονη χρησιμοποίηση στοιχείων ἀπὸ τὴν καθαρῆς φραστικῶν «κλισέ» ἀπὸ τὴ γλώσσα τῶν ἐφημερίδων ἢ τὴν ἐπιστημονικὴ ὁρολογία. Σήμερα δύσκολα θ' ἀναγνωρίζαμε στὰ κομμάτια αὐτὰ ἀρετὲς ποιητικὲς ἢ λογοτεχνικὲς· ἡ ἀξία τους εἶναι ὅτι στάθηκαν ὁρόσημα καὶ «δείγματα» ἐνὸς καινούριου εἴδους.

Δέκα χρόνια μετὰ τὴν *Ύψικαμίνου* ὁ Ἐμπειρίκος κυκλοφόρησε μιὰ καινούρια συλλογή, τὴν *Ἐνδοχώρα* (1945), μὲ ποιήματα ὅμως γραμμένα ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὴν *Ύψικαμίνου*, ἀνάμεσα 1934-37, σὲ μιὰ ἐποχὴ δηλ. πολὺ γόνιμη σὲ καινούριες δοκιμὲς στὴ νεοελληνικὴ ποίηση. Ὁ ποιητὴς ἐδῶ, ξεπερνώντας τὰ ὅρια τοῦ καθαροῦ ὑπερρεαλισμοῦ καὶ τῆς αὐτόματης γραφῆς, χρησιμοποιοῦσε καὶ πάλι τὸ στίχο, καὶ ἀπὸ τὴν προηγούμενη διάλυση ὀργάνωνε μιὰ καινούρια ποιητικὴ, φωτεινὴ καὶ εὐφρόσυνη, ὅπου κυριαρχικὴ θέση εἶχε τὸ ὄνειρο καὶ τὸ ἐρωτικὸ ἐνστικτο στὴ φροῦδιανή του καὶ ἀδέσμευτη παντοδυναμία. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ἡ ἀποκάλυψη ἐνὸς δροσεροῦ πρωτοφανέρωτου κόσμου, καὶ μιὰ λυρικὴ ἔκφραση ἀποδεσμευμένη ἀπὸ καθετὶ παλιό, γεμάτη ἀπὸ τὴν εὐδαιμονία τῆς ἐλευθερίας. Τὸ «ὑπερωκεάνειον ποὺ τραγουδᾷ καὶ πλέχει» (στὸ ὠριμότερο καὶ τὸ καλύτερο ἀσφαλῶς ποίημα τῆς συλλογῆς) παίρνει ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀποψη μιὰν ἀξία συμβολικὴ.

Ὁ Ἐμπειρίκος (1901-1975), ποὺ γεννήθηκε στὴν Μπράιλα τῆς Ρουμανίας καὶ ἔζησε πολλὰ χρόνια στὴ Γαλλία καὶ στὴν

Ἄγγλῖα, εἶναι ἓνας πολυδιαβασμένος ἄνθρωπος, ποὺ ἔχει μελετήσει εἰδικὰ φιλοσοφία καὶ ψυχανάλυση. Εἶναι ὡς συγγραφέας παραγωγικότατος, ἀδιάφορο ἂν λίγα εἶναι ὅσα ἔδωσε στὴ δημοσιότητα. Ἦχει γράψει ἐκτενέστατα πεζογραφήματα (ὅπως «Ὁ Μέγας ἀνατολικός», «Ζεμφύρα ἢ τὸ Μυστικὸν τῆς Πασιφάης»), ποὺ ὥστόσο ὁ ἀδέσμευτος στὴν ἔκφραση ἐρωτισμός τους τὰ ἔκανε νὰ μὴν μποροῦν νὰ δημοσιευτοῦν, ὡς τελευταῖα τουλάχιστον.⁹ Μετὰ τὸ 1960 ἔδωσε καὶ μερικά, νεώτερα, φαίνεται, ποιήματα («Αἱ λέξεις», «Ὁ δρόμος») —βρίσκονται καὶ σὲ δίσκους ἀπαγγελμένα μὲ καταπληκτικὸ τρόπο ἀπὸ τὸν Ἰδριον¹⁰— ὅπου, μὲ ἐκφραστικὴ λιτότητα καὶ ἐνάργεια καὶ μὲ μιὰ ἐντελῶς καινούρια ὠριμότητα, ἐκφράζεται μιὰ πίστη ἰδεαλιστικὴ καὶ ἡ βαριὰ αἴσθησις τοῦ θανάτου καὶ τοῦ πεπρωμένου.

9. Τὸ «Ἀργὼ ἢ πλοῦς ἀεροστάτου» (γραμμένο γύρω στὰ 1944) δημοσιεύτηκε (ἀποσπασματικά;) στὸ περ. *Πάλι* (1964-5). Συντομότερα πεζὰ εἶναι συγκεντρωμένα στὰ *Γραπτὰ ἢ Προσωπικὴ μυθολογία* (1936-1946), Ἀθήνα 1960 (2η ἔκδ. 1974).

10. «Ὁ Ἐμπειρικός διαβάζει Ἐμπειρικό», ἔκδ. Διόνυσος, XDL 0853.

https://catalogue.nlg.gr/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=17368&query_desc=%CE%9C%CE%AC%CF%81%CE%B9%CE%BF%20%CE%92%CE%B9%CF%84%CF%84%CE%B9

https://catalogue.nlg.gr/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=107904&query_desc=%CE%9C%CE%AC%CF%81%CE%B9%CE%BF%20%CE%92%CE%B9%CF%84%CF%84%CE%B9

Ἡ ἔκρηξη τοῦ ὑποσυνείδητου

Ἡ περίπτωση τοῦ Σεφέρη στάθηκε μοναδική ἀλλά ὄχι καί ὀριακή. Ἄν καί διατήρησε ἀρκετά σύμφυτα στή γενιά τοῦ '20 γνωρίσματα, κατάφερε νά ἀπελευθερωθεῖ ἀπό τήν ψυχροσύνθεσή της, τήν ἐξομολογητικότητα τῆς μοναξιάς, τόν καταποντισμό, μετασχηματίζοντας ὅλα αὐτά τά στοιχεῖα σέ καταστάσεις αὐθεντικές καί πραγματικά τραγικές. Ἡ «μέθοδός» του εἶναι πολυσύνθετη, συμπερικλείει ποικίλους παράγοντες καί καθιστᾷ ἰδιαίτερα δύσκολη τή συνέχισή της ἀπό ἄλλους. Ὅμως, ἡ πορεία τοῦ Σεφέρη παραμένει πάντοτε μιᾷ τολμηρῇ ἀνανέωση χωρίς ποτέ νά ἔρχεται σέ ρήξη πρός τήν παράδοση. Τήν παντελή ἄρνηση καί ἀποδέσμευση ἀπό τό παρελθόν θά διακηρύξει κατά τόν πλέον ἀποφασιστικό τρόπο ὁ Ἀνδρέας Ἐμπειρικός (Βράιλα 1901-Ἀθήνα 1975), ὁ ὁποῖος εἶχε ἀσχοληθεῖ μέ τήν ψυχανάλυση καί εἶχε ζήσει τά νεανικά του χρόνια μακριά ἀπό τήν Ἀθήνα, στό Παρίσι καί τό Λονδίνο. Στήν ἐλληνική πρωτεύουσα ἐμφανίζεται ὁ Ἐμπειρικός στά 1935 γιά νά διαδηλώσει, μπροστά σέ ἕνα ἀνυποψίαστο ἀστικό κοινό, τήν πρόθεσή του νά ἀπελευθερώσει τήν ποίηση ἀπό τά λογικά της σχήματα καί ἀπό τούς ἀστικούς περιορισμούς. Στό ὄνομα τῆς ποίησης, διεκδικεῖ τήν ἀποδέσμευση τῶν ἱρρασιοναλιστικῶν δυνάμεων πού βρίσκονται καταπιεσμένες μέσα στόν ἄνθρωπο καί πού προορισμός τῆς τέχνης εἶναι νά τίς ἀπελευθερώσει¹¹. Πολύ ἀργά, σέ μιᾷ συναγωγή πεζῶν του κειμένων, *Γραπτά ἢ προσωπική μυθολογία* (1960), συνοψίζει τούς ἀρχικούς του στόχους ὡς ἑξῆς:

Ἦθελα [...] νά συμπεριλάβω στά ποιήματά μου, ὅλα τά στοιχεῖα πού στήν καθιερωμένη ποίησι, θεληματικά ἢ ἄθελά μας, ἀποκλείονται, ἢ μᾶς ξεφεύγουν. Καί ἤθελα νά τά συμπεριλάβω κατά τέτοιον τρόπο, ὥστε ἕνα ποίημα νά μήν ἀποτελεῖται ἀπλῶς, ἀπό ἕνα ἢ περισσότερα ὑποκειμενικά ἢ ἀντικειμενικά θέματα λογικῶς καθωρισμένα καί ἀναπτυσσόμενα μόνον ἐντός συνειδητῶν ὁρίων, μά νά ἀποτελεῖται ἀπό ὁποιαδήποτε στοιχεῖα πού θά παρουσιάζοντο μέσα στήν ροή τοῦ γίγνεσθαί του, ἀνεξάρτητα ἀπό κάθε συμβατική ἢ τυποποιημένη αἰσθητική, ἠθική, ἢ λογική κατασκευή. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, συλλογιζόμενοι, θά εἶχαμε ἕνα ποίημα δυναμικό καί ὁλοκληρωτικό, ἕνα ποίημα αὐτούσιο, ἕνα ποίημα-γεγονός, στήν θέσι μιᾶς ἀλληλουχίας στατικῶν περιγραφῶν ὠρισμένων γεγονότων, ἢ συναισθημάτων περιγραφομένων διά τῆς ἄλφα ἢ βῆτα τεχνοτροπίας.

(*Γραπτά*, 1960, σ. 10)

Ἐνῶ ὁ Ἐμπειρικός πρόβαλλε παρόμοια αἰτήματα, ἀνακάλυψε τόν Α. Breton καί τότε, κατά τήν ὁμολογία του, ἀνοίχτηκε μπροστά του ἕνας

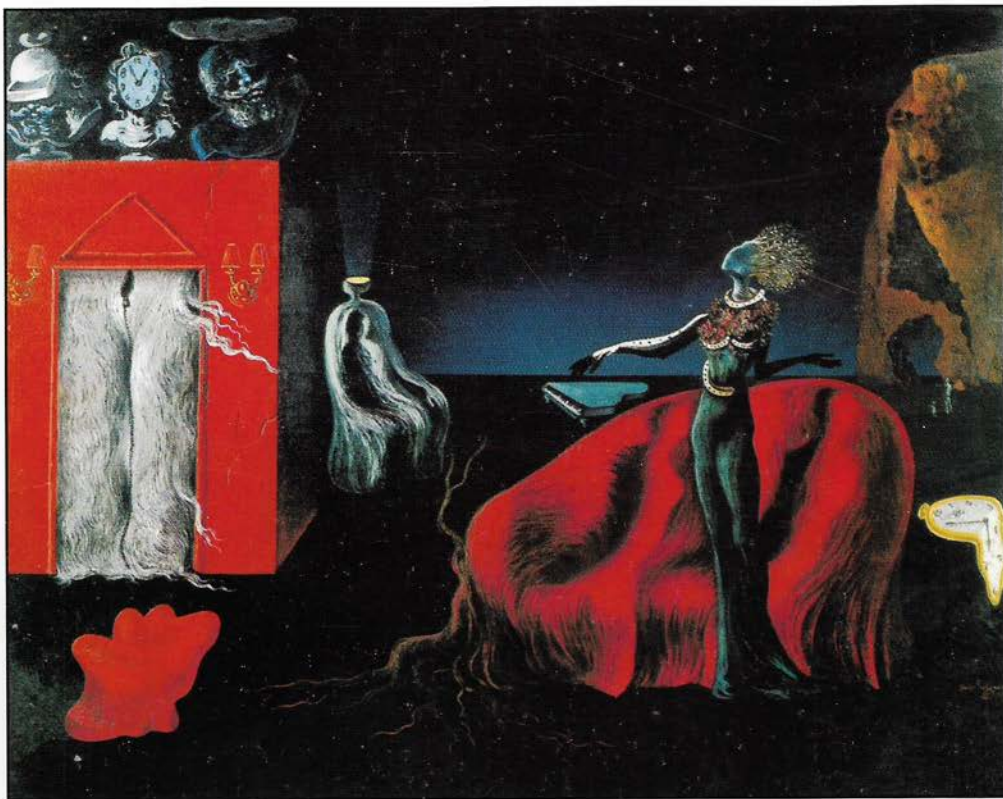
καινούριος κόσμος «σάν ξαφνικό λουλούδισμα θαυμάτων ανεξάντλητων». Στήν αρχή έκανε απόπειρες αυτόματης γραφής. Όμως, ό αυτόματισμός δέν μπορούσε νά πληρώσει τίς καλλιτεχνικές του ανάγκες. Ούσιαστικά, από τόν υπερρεαλισμό ό Έμπειρικός διατήρησε μόνο τή συνειρμική σύνθεση εικόνων καί λέξεων καί τήν έκρηξη τοῦ έρωτισμοῦ πού ώς τότε λάνθανε πίσω από κοινωνικές αναστολές, ένσωματώνοντάς τα σέ μία κατά προτίμηση όνειρική ατμόσφαιρα. Δέν λείπουν, όμως, από τήν ποίησή του καί συνθέσεις όπως ή παρακάτω, τοῦ 1934, πού διέπονται από διάθεση συγκρατημένου λυρισμοῦ καί μοιάζουν έντελῶς ανέπαφες από τόν υπερρεαλισμό:

¹¹ Δέν έχουν φυλαχτεῖ σαφή τεκμήρια από τίς πρώτες έκδηλώσεις τοῦ Έμπειρικού υπέρ τοῦ υπερρεαλισμοῦ. Μία συνέντευξη ὅμως πού ό ἴδιος ἔδωσε στόν Κωστή Μπαστιᾶ τό 1936 («Φιλολογικοί περίπατοι. Μέ τόν Α. Έμπειρικό», *Ἡ Καθημερινή*, 30.3.1936), δίνει μία πλήρη εἰκόνα τῆς σοβαρότητας μέ τήν ὁποία καταγινόταν μέ τόν υπερρεαλισμό. Γιά τήν ἱστορία τοῦ υπερρεαλισμοῦ στήν Ἑλλάδα, ὀφείλω νά ἀναφέρω ὅτι τό πρώτο πληροφοριακό ἄρθρο γι' αὐτόν εἶναι γραμμένο από τόν Δ. Μεντζέλο (1910-1933), «Ὁ υπερρεαλισμός καί οἱ τάσεις του», *Ὁ λόγος*, 1930, σ. 204-6, 257-9, 278-80, ὅπου θεωροῦνται υπερρεαλιστικά, καί ό Γ. Σκαρίμπας καί ό Α. Δρίβας. Τό κείμενο ἀνατυπωμένο στό περ. *Ἡριδανός*, τεῦχος 4, 1976, σ. 88-96.

ΜΑΚΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΑΤΟΣ • ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

ΣΟΥΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ & ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ
ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ ΩΣ ΣΗΜΕΡΑ
ανθολογιο

ΟΜΠΡΕΛΑ 2004

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Αντιπροσωπευτικά έργα σουρεαλιστών.....	7-16
Απόστολος Αποστόλου - Προσεγγίζοντας τον σουρρεαλισμό.....	17
Νάνος Βαλαωρίτης - Αντρέ Μπρετόν.....	19
Μ. Ναντώ - Η ίδρυση του κινήματος.....	21
Φώτης Τσώνης - Ο Α. Breton και το πρώτο Μανιφέστο του Σουρρεαλισμού.....	23
Αμαλία Ατσαλάκη - Διασχίζοντας τον σουρρεαλισμό: Η αγωνία της σκέψης στο έργο του Antonin Artaud.....	26
Α. Breton - Η πρώτη έκθεση του Νταλί.....	32
Άρης Μαραγκόπουλος - Μακριά από τον ρεαλισμό.....	34
Γ. Πετρόπουλος - Θεόδωρος Ντόρρος ο αγνοημένος.....	38
Χρ. Αργυροπούλου - Ελληνικός υπερρεαλισμός: Η περίπτωση Κάλας.....	41
Γ. Πετρόπουλος - Κάποιες σκέψεις για την περίπτωση Ν. Ράντου.....	47
Δ. Κόκορης - Α. Εμπειρίκος: Από τον «ορθόδοξο» υπερρεαλισμό στη βαθύτερη προσωπική έκφραση.....	50
Δ. Ι. Καραμβάλης - Σκέψεις για τη σχέση του Ελύτη με τον υπερρεαλισμό.....	53
Άντα Κατσίκη - Γκίβαλου - Τα μυστικά της μαγικής υπερρεαλιστικής τέχνης και η διδασκαλία τους.....	57
Σάββας Μιχαήλ - Αχαρεί ή ο Υπερρεαλισμός και ο Χρόνος.....	61
Ι. Χάντζου - Κωνσταντουλάκη - Υπερρεαλιστική ποιητική και ζωγραφική.....	66
Γ. Χαρθαλιάς - Ο υπερρεαλισμός στη ζωγραφική.....	69
Μάρθα Κίσκιρα - Soderquist - Κοινές μορφές παράλογου στο ζωγραφικό και ποιητικό έργο του Ν. Εγγονόπουλου.....	72
Μάκης Αποστολάτος - Ο Αυγέρης για τον σουρεαλισμό.....	77
Φίλιππος Νικολόπουλος - Ο σουρεαλισμός και η ιδέα της κοινωνικής ανατροπής.....	81
Annette Michelson - Σουρεαλισμός και κινηματογράφος.....	85
Ελένη Απ. Στεργιοπούλου - Σουρρεαλισμός: 80 χρόνια, μερικές σκέψεις.....	89
Μωρίς Ναντώ - Συμπεράσματα για τον σουρεαλισμό.....	93
Έκτωρ Κακναβάτος - Απόλαυση από τη δυναμική του ασυνεχούς (ποίημα).....	95

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΧΝΗΣ - ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΛΟΙΠΕΣ ΠΗΓΕΣ

- 1.ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ – ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΤΟΜΟΥ ΠΕΜΠΤΟΥ
ΑΘΗΝΑ 1963 (Εμπειρικός Ανδρέας, σ. 1137)
- 2.ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΠΑΠΥΡΟΣ ΛΑΡΟΥΣ ΜΠΙΡΤΑΝΝΙΚΑ
ΤΟΜΟΣ 23^{ος} , ΑΘΗΝΑ 1996 (Εμπειρικός Ανδρέας, σ. 100,101)
- 3.ΜΕΓΑΛΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΓΙΟΒΑΝΗ
ΤΟΜΟΣ 8^{ος} , ΑΘΗΝΑ 1982 (Εμπειρικός Ανδρέας, σ. 298,299)
- 4.ΜΙΧΑΛΗ ΣΤΑΦΥΛΑ, ΔΙΑΡΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ (ΔΙΝΛ), ΠΕΡ.
ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΕΣΤΙΑ, ΛΑΡΙΣΑ 1979-1989 (Εμπειρικός Ανδρέας, σ. 14)
- 5.ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ, ΕΚΔ. ΑΓΚΥΡΑ, ΑΘΗΝΑ 1974 (Εμπειρικός
Ανδρέας, σ. 177-186)
- 6.ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΠΑΠΥΡΟΥ, ΑΘΝΑ 1995 (Εμπειρικός Ανδρέας, σ. 124)
- 7.ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΠΑΠΥΡΟΥ (ΒΙΠΕΡ), ΑΘΝΑ 1971 (Εμπειρικός Ανδρέας, σ. 136,137)
- 8.Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΑΝΘΟΛΟΓΗΜΕΝΗ, ΤΟΜΟΣ 5^{ος} , ΕΚΔ. ΠΑΡΘΕΝΩΝ, ΑΘΗΝΑ 1977
(Εμπειρικός Ανδρέας, σ. 192,193)